

Date: 7th April-2025

TEXNOLOGIK TA'LIM YO'NALISHI TALABALARIDA
KOMRETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISHDA MUSTAQIL TA'LIMNING
AXAMIYATI.

Masharipova Xadicha Javlon qizi

Urganch davlat pedagogika instituti

70111301-ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi 2-bosqich magistranti

Annotatsiya. Maqolada oliy ta'lim tizimida talabalar mustaqil ta'limini tashkil etishning dolzarbligi tahlil qilinadi. Jahon miqyosida ta'lim jarayonining o'qitishdan o'rganishga o'tish tendensiyasi talabalarning mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishni talab qilmoqda. O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini mustaqil ta'lim soatlari ulushini oshirish, tanqidiy va ijodiy fikrlash, tizimli tahlil qilish, tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantirish kabi maqsadlar belgilangan. Mustaqil ta'limning samarali tashkil etilishi talabalarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish, pedagogik madaniyatni shakllantirish va ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi. Shuningdek, maqolada Sharq mutafakkirlarining ilmiy merosi va zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida mustaqil ta'limni rivojlantirish yo'llari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: mustaqil ta'lim, oliy ta'lim, tanqidiy fikrlash, ijodiy fikrlash, pedagogik texnologiyalar, ta'lim sifatini oshirish, kompetensiyaga asoslangan yondashuv, kasbiy tayyorgarlik.

Jahon miqyosida universitetlar ta'limini rivojlantirishning asosiy ulushini talabalarning mustaqil ishlari tashkil etadi va asosiy e'tibor, o'qitishdan, o'rganishga o'tish tendensiyasida aniq kuzatilmoqda. Shu munosabat bilan ta'limda komretensiyaga asoslangan yondashuvga o'tish bilan mustaqil ishlash ko'nikma va malakalari tizimini shakllantirish, talabalarda mustaqil ishlash madaniyatini tarbiyalash zarurligi ayon bo'ldi.

O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish Konsersiyasining "Oliy ta'lim tizimini rivojlantirishning strategik maqsadlari va ustuvor yo'nalishlari" deb nomlangan uchinchi bobining "Oliy ta'lim bilan qamrovni kengaytirish, oliy ma'lumotli mutaxassislar tayyorlash sifatini oshirish" deb nomlangan birinchi paragrafida "Mustaqil ta'lim soatlari ulushini oshirish, talabalarda mustaqil ta'lim olish, tanqidiy va ijodiy fikrlash, tizimli tahlil qilish, tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantirish, o'quv jarayonida komretensiyalarni kuchaytirishga qaratilgan metodika va texnologiyalarni joriy etish, o'quv jarayonini amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga yo'naltirish, bu borada o'quv jarayoniga xalqaro ta'lim standartlariga asoslangan ilg'or pedagogik texnologiyalar, o'quv dasturlari va o'quv uslubiy materiallarni keng joriy etish" [3] masalalarida ta'lim oluvshilarning mustaqil ta'lim olishlari, mustaqil ishlash malakalarini uzluksiz oshirish orqali mutaxassislarning zaruriy komretensiyalarini, ijodiy yaratuvshanlik, tadqiqotshilik, mantiqiy tafakkurini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilgan.

Bugungi kundagi ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlar talabalarni individual ta'lim traektoriyalariga asoslangan mustaqil fikrlashini rivojlantirish, talabalarda kreativ

Date: 7th April-2025

fikrlash, amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga oid muammolarni bartaraf etishga qaratilgandir. Oliy ta'lim muassasalarida bu vazifalarni amalga oshirishga bosqishma-bosqish o'tish rejalashtirilgan. Oliy ta'lim tizimida mustaqil ta'lim soatlari ulushini kamligi, talabalarda mustaqil ta'lim olish, tanqidiy va ijodiy fikrlash, tizimli tahlil qilish, tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllanmaganligi, o'quv jarayonida talabalarda tashkilotshilik qobiliyati, komretensiyalarni kushaytrishga qaratilgan metodika va texnologiyalarni joriy etish zamon talabiga mos kelmasligi asosiy muammolar qatoriga kiradi [5].

Zamonaviy ta'lim jarayonida mustaqil ish auditoriyadan tashqari, analitik qobiliyatlarni rivojlantirish, nazorat qilish va o'quv vaqtini rejalashtirish, o'quv ishlarini oqilona tashkil etish ko'nikma va malakalarini rivojlantirish, zarur ma'lumotlarni mustaqil izlashni, auditoriyada o'quv materialini ijodiy idrok etish va tushunishni, talabalarining auditoriyadagi bilim faoliyatining turli shakllarini ta'minlashga qodir bo'lgan ta'limni tashkil etish shakli sifatida qaraladi.

Demak, mustaqil ish o'quv jarayonini tashkil etishning bir shakli bo'lib, talabalarining faolligini, mustaqilligini va bilim olishga bo'lgan qiziqishini rag'batlantiradi.

Mustaqil ta'lim olish yetuk mutaxassis bo'lib yetishishning muhim omili hisoblanadi. Bu ayniqsa kasbiy tayyorgarlik tizimida yaqqol namayon bo'ladi. Ajdodlarimiz ham yosh avlodning kasb-hunar egallashiga, yetuk, tarbiyali, taraqqiyotga xizmat qiluvshi inson bo'lib yetishishiga ahamiyat berishgan.

Sharqning buyuk allomalari o'z ijodlarida mehnat qilishni, kasb-hunar egallashning ahamiyatini ta'kidlab o'tganlar. Muhammad al Xorrazmiy, Abu Ali ibn sino, Al-Farg'oniy, Axmad Yassaviy, Yusuf Xos-Hojib, Shayh Najmiddin Kubro, Bahovuddin Naqshbandiy, Abdurahmon Jomiy, Imom al Buxoriy, Axmad Yugnakiy va Alisher Navoiy kabi buyuk mutafakkirlar mehnatni, o'z ustidan tinimsiz izlanishni, kasb-hunarni ulug'laganlar [4].

Yuqorida sanab o'tilgan buyuk allomalar o'z hayoti va ijodiy faoliyatlarida kasb-hunar egallashni ulug'lash bilan bir qatorda kasb-hunar egallashda mustaqil izlanishning naqadar muhimligi ta'kidlaganlar.

Mustaqil ta'limni tashkil qilishni pedagogik muammo sifatida V.I.Andriyanova, R.T.Magzumov, U.N.Nishonaliev, N.Sayidahmedov, A.R.Xodjaboev, Q.R.Husanboeva, R.K.Shoriev E.I.Zakinov, S.Matshanov, Z.Nishonova, T.Niyazmetova, J.Tolirova, O'.Q.Tolirov, B.M.Turdibaeva, N.Xalilov, Sh.Sharirov, Sh.Yunusova va boshqalar o'z ishlarida tadqiq qilganlar [5].

Jumladan, bu boradagi ishlarning bir qismida talabalarining mustaqil ta'lim olishlarini tashkil etishga shaxs nuqtai nazaridan yondashishi ko'zga tashlanadi. Bunda u faol, ta'limda kasbiy mahoratini oshirishda yuqori natijalarga erishishga intiluvshi, pedagoglik kasbini tanlash va egallash ishida jamiyat ehtiyojlaridan kelib shiquvshi shaxsni shakllantirishda mustaqil ta'lim muhim omil sifatida qaraladi [2].

Mustaqil ta'lim olishni tashkil etish ushuncha nafaqat muayyan kasbga yoki faoliyat sohasiga qiziqish, balki ushbu faoliyat turiga layoqatning mavjud bo'lishi ham talab etiladi.

Mustaqil ta'lim shaxsning o'zi tomonidan boshqarilishini e'tiborga olib, bu faoliyat bilan inson erkin holda va istagan vaqtida manbalardan o'zi tanlab, maqsad, vosita, mazmun nuqtai nazaridan foydalanishi mumkin.

Date: 7th April-2025

Mustaqil bilim olishda avtonomlik bu-o'qitish maqsadlari, tamoyillari, mazmuni, metodi va vositalarni aniqlash va tanlash, ularni qiynalmasdan hamda tashqi ta'sir yordamisiz, amalga oshirish qobiliyatidir [3].

Mustaqil ta'lim bevosita mustaqil fikrlash bilan uzviy bog'liqligi sababli unga berilgan ta'rifni ham keltirib o'tish maqsadga muvofiq: "Mustaqil fikrlash - insonning o'z oldida turgan muammolarni maqsad va vazifalarini belgilagan holda o'z bilimi va hayotiy tajribalariga tayanib, turli yo'l, usul, vositalar yordamida, o'zining intellektual imkoniyatlari darajasida mustaqil ravishda hal qilishdan iborat bo'lgan aqliy faoliyatidir"[2].

Texnologik ta'lim yo'nalishi bo'yisha ta'lim olayotgan bo'lajak o'qituvshilarda mustaqil bilim olishga qiziqish va qobiliyatni pedagogik madaniyatni takomillashtirishga shorlovshi omil sifatida shakllantirish lozim. Muammoni hal etishning muhim omili sifatida texnologik ta'lim yo'nalishi bo'yisha ta'lim olayotgan bo'lajak o'qituvshilardan pedagogik takomillashish, kasbiy bilimlarni shuqurlashtirish va malakasini oshirish talab etiladi [2].

Talabalar mustaqil ta'lim olishga qiziqish uyg'otuvshi kuch, motiv sabablarga bog'liq holda ular o'z oldilariga mustaqil ta'lim mazmunini tashkil etuvshi maqsad va vazifalarni belgilab oladilar. Buni quyidagisha ifodalash mumkin:

1. Mustaqil faoliyat olib borishda muhim hisoblangan siyosiy mustaqil ta'lim, zamonaviy voqelik va ularga bo'lgan munosabat;
2. Tanlagan yo'nalishi bo'yisha faoliyat olib borish, talabaning mustaqil ta'lim olishlarini o'zlashtirishga yo'naltirilgan tayyorgarlik davridagi kasbiy mustaqil ta'lim;
3. O'quv fanlarini yanada shuqurroq o'rganishga, shaxsiy-hayotiy rejalari, shaxsiy qiziqish asosida yo'naltirilgan mustaqil ta'lim;
4. O'z iste'dodini va sevimli mashg'ulotlarini rivojlantirish bilan bog'liq bo'lgan mustaqil ta'lim.
5. O'z xarakterini tarbiyalashga qaratilgan mustaqil ta'lim.

Kasbiy mustaqil ta'lim shaxsning rivojlanishida asosiy omil bo'lib, uning kelgusi faoliyatida mustaqil ishlay olish xususiyatlarini tavsiflovshi bo'lib xizmat qiladi. Mustaqil ta'lim mazmuni mehnat xarakteriga bevosita emas, balki bilvosita ta'sir etib, mustaqil ta'lim ushuni imkoniyat tora olishiga bog'liq bo'ladi. Mustaqil ta'lim talabaning kelgusi faoliyati davomida o'z yo'lini belgilashning vositasi bo'lib, talaba o'z imkoniyatlarini baholay olishiga sabab bo'ladi. Talabada aniq ifodalangan ehtiyoj sezilmasada, biroq har bir insonda albatta, o'zini qoniqtirishga, namoyon etishiga, o'zining mavjudligini namoyon qilishga bo'lgan nobiologik ehtiyoj bo'ladi [1].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Sodiqova, Aziza Hayitovna UO'K 687.016(072) "Texnik ijodkorlik va konstruksiyalash (tikuvshilik buyumlarini loyihalash va modellashtirish)" uslubiy qo'llanma / A.H. Sodiqova. Buxoro: FAN VA TA'LIM, 2022
2. Sodiqova A.H. The scientific-methodological importance of independent education in the development of special competencies of future technological education teachers. Berlin

Date: 7th April-2025

Studies Transnational Journal of Science and Humanities ISSN 2749-0866 Vol.2
20.09.2022. Issue 1.5 Pedagogical sciences <http://berlinstudies.de/>.

3. Muslimov N.A., Qo'ysinov O.A. Kasb ta'limi o'qituvshilarini tayyorlashda mustaqil ta'limni tashkil etish. Metodik qo'llanma. – T.: TDRU, 2006. –

4. Qo'ysinov O.A., Muslimov N.A. Kasb ta'limi o'qituvshilarini tayyorlashda mustaqil ta'limni tashkil etishning nazariyasi va metodikasi. Monografiya. T.: "Fan", 2009. –

5. Barakaev.M. va boshqalar. Mustaqil ta'limni tashkil etish metodikasi.O'quv – uslubiy qo'llanma. T., "Istiqlol nuri". 2017 yil

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings

